

S deťmi o pandémie

Knižná ponuka pre deti reagujúca na pandémiu koronavírusu v USA a na Slovensku

Lubica Pliešovská

Katedra anglistiky a amerikanistiky

Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Speaking with Children about Pandemic

Book Offer for Children Reflecting the Coronavirus Pandemic in the USA and Slovakia

Litikon, 2021, Vol. 6, No. 1-2, pp. 16-32

The article deals with the reflection of the topic of the coronavirus pandemic in the literature for children. We conducted research on Slovak book production against the background of findings from American literature. Although in the case of American literature it is an incomparably larger book market, we were interested in whether the Slovak context reflects the trends of American book production. Due to the diversity of the systems compared, our findings were gratifying. Like American book production, Slovak has brought its youngest readers, as well as their parents, teachers or psychologists, quality book publications and several (mostly educational) electronic publications, whether original or translated (their lists are presented in tables). The only difference we noticed is that in Slovakia, the professional community of health and social workers was not involved in the process of publishing educational e-books. We attribute this finding to the state of the Slovak healthcare system - both to its financial malnutrition and to the excessive burden on its employees in comparison with other developed countries.

Keywords: pandemic, children's literature, American books for children, Slovak books for children, printed books, e-books

Deti a pandémia koronavírusu

V marci 2021 sme vstúpili do druhého roka života počas pandémie koronavírusu, na ktorú nikto nebol pripravený. Dospelí i deti na seba takmer zo dňa na deň museli zobrať roly, ktoré by si sami dobrovoľne nevybrali, a museli začať čeliť situáciám, ktoré sa objavili nečakane, rýchlo a každým dňom narastali do nových podôb a rozmerov. Obísť ich bolo nemožné. Z obáv o život a zdravie najzraniteľnejších skupín krajiny jedna po druhej zavádzali tzv. lockdowny a vďaka práci vedcov a médií sa naše vedomostné obzory začali rozširovať nielen o informácie o samotnom víruse, ako aj o spôsoboch, ako sa s ním jednotlivé krajiny pasovali. Od začiatku sme čelili náporu štatistík o počte nakazených, úmrtiach, hospitalizovaných pacientoch,

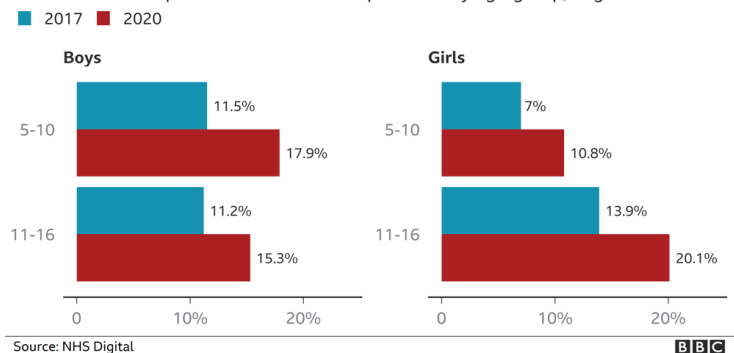
počtoch očkovaných; naša aktívna slovná zásoba sa rozšírila o slová a termíny, ktoré sme ešte pred rokom nemali dôvod používať. Pre každú vekovú skupinu priniesol život počas pandémie iný typ problémov. Kým v prvých mesiacoch pandémie sa všetka pozornosť sústredila na ochranu a pomoc najstarším, po týždňoch, z ktorých sa stali mesiace, sa predovšetkým učiteľia a psychológovia začali zaoberať psychologickými, výchovnými, vzdelávacími a s tým súvisiacimi dopadmi pandémie na život detí.

Ako upozorňuje E. Gajdošová (2020), vedúca Ústavu školskej a pracovnej psychológie na Fakulte psychológie Paneurópskej vysokej školy, s príchodom pandémie sa mnohí rodičia začali obracať na psychologické poradne. Keď sa v dôsledku pandémie zatvorili školy, pre deti to bolo signálom, že sa deje niečo vážne a ich pocit ohrozenia nezriedka vyústil do prežívania úzkostí. Nedisponujeme štatistikou o náraste úzkostí u detí predškolského a mladšieho školského veku na Slovensku,¹ avšak zverejnené dáta z iných krajín naznačujú, že podiel detí, ktoré v dôsledku pandémie zažívajú duševné problémy, sa značne zvýšil.

Nasledujúci graf mapuje situáciu v oblasti duševného zdravia u detí v Anglicku. Je zaujímavé, že najväčší nárast úzkostí možno sledovať u dievčat vo veku 11 – 16 rokov a chlapcov vo veku 5 – 10 rokov.

Mental health in children has worsened

% of children with probable mental health problems by age-group, England

Zdroj: <https://www.bbc.com/news/health-55863841>

Na súvis medzi životom počas pandémie a zvýšeným výskytom úzkostí poukázal aj prieskum Univerzitného lekárskeho centra v Hamburgu, ktorý zistil, že pre pandémiu koronavírusu asi každé tretie dieťa trpí úzkosťou či depresiou, alebo vykazuje psychosomatické príznaky ako bolesti hlavy alebo bolesti žalúdka. Podľa prieskumu sú neúmerne zasiahnuté predovšetkým deti z chudobnejších rodín a rodín prisťahovalcov (SITA, 2020).

Jednou z techník, ktoré psychológovia odporúčajú rodičom pri interakcii s úzkostným dieťaťom, je všímať si prejavy dieťaťa, typ emócií, ktoré prejavuje, hovoriť s ním o tom, že strach je prirodzený a využívať rôzne relaxačné techniky, knihy či rozprávky, ktoré napomáhajú tomu, aby sa dieťa uvoľnilo a pomenovalo svoje obavy (Sokolová, in: Matuščáková, 2020).

¹ O postojoch obyvateľstva na Slovensku počas trvania pandémie pravidelne informujú výsledky kontinuálneho prieskumu *Ako sa máte, Slovensko?*, ktorý realizuje Slovenská akadémia vied. Podľa zverejnených výsledkov z júna 2020 mala sociálna izolácia a obmedzenie sociálnych kontaktov negatívny vplyv najmä u mladých dospelých do 30 rokov (SAV, 2020).

Krátko po vypuknutí pandémie sa analýzam jej dopadov na všetky rizikové skupiny obyvateľstva začali venovať popredné svetové organizácie s cieľom vypracovať odporúčania, ako možno dopady čo najviac eliminovať či udržať pod kontrolou. 15. apríla 2020 vydala OSN publikáciu pod názvom *Policy Brief: The Impact of COVID-19 on Children*, v ktorej načrtáva dopady infekcie COVID-19 na deti. Správa upozorňuje, že aj napriek tomu, že deti nie sú „tvárou“ novej pandémie, jestvuje veľké riziko, že sa stanú jej najväčšími obeťami. „Postihnuté sú všetky deti všetkých vekových skupín vo všetkých krajinách, najmä spoločensko-ekonomickými dopadmi a v niektorých prípadoch aj v dôsledku zmierňovacích opatrení, ktoré môžu neúmyselne spôsobiť viac škody ako úžitku,“ konštatujú autori správy (2020, s. 2; prel. autorka). Ako najzávažnejšie dopady pandémie koronavírusu na životy detí OSN identifikovala prepad do chudoby, prehĺbenie krízy vo vzdelávaní (obzvlášť u detí z krajín s nízkym príjmom) a hrozby (predovšetkým ekonomické) pre prežitie a zdravie detí. Správa tiež zadefinovala, aké okamžité kroky by mali podniknúť vlády a tvorcovia politík s cieľom zmierniť dopady tejto celosvetovej krízy na deti. Jedným z požadovaných krokov bola aj výzva „poskytovať praktickú podporu rodičom a opatrovateľom, vrátane informácií o tom, ako s deťmi rozprávať o pandémii, ako narábať so svojím duševným zdravím, ako aj so zdravím svojich detí a ako pracovať s nástrojmi, ktoré im pomáhajú pri vyučovaní detí“ (2020, s. 3; prel. autorka).

Na správu o dopade ochorenia COVID-19 na deti reagovalo na svojej stránke aj Ministerstvo školstva SR,² čím vyjadrilo súhlas slovenských tvorcov politík v oblasti vzdelávania s výsledkami analýz správy, ako aj ich záujem o reflexiu či implementáciu jej odporúčaní v slovenskom kontexte. Keďže jedným z najefektívnejších nástrojov slúžiacim rodičom a učiteľom na diskusiu s deťmi o problémoch, ktorým spoločne čelia, sú knihy, v duchu odporúčaní odborníkov z OSN nás zaujímalo, do akej miery zareagoval na pandémiu koronavírusu slovenský knižný trh v oblasti produkcie tvorby pre deti a mládež, či už v pôvodnej alebo prekladovej literatúre. Východiskovým bodom pre analýzu pre nás bola situácia v americkom vydavateľskom prostredí.

Knihy pre deti o pandémii koronavírusu v USA

Impulzy pre reflexiu pandémie v literatúre pre deti a mládež sme hľadali vo viacerých svetových literatúrach. Výskum slovenskej knižnej produkcie sme napokon realizovali na pozadí zistení z americkej literatúry. Dôvodov bolo viacero – jednak preto, že trh literatúry pre deti a mládež v USA je obrovský a poskytuje množstvo inšpirácií, ďalej preto, že zmienený fakt sa prirodzene odráža v prekladovej produkcii kníh pre deti a mládež na Slovensku,³ no a v neposlednom rade preto, že americká literatúra mala už od počiatkov svojej histórie detského

² Celosvetový dopad COVID-19 na deti a mládež (pozri <https://www.minedu.sk/celosvetovy-dopad-covid-19-na-deti-a-mladez/>).

³ V rokoch 2000 – 2011 predstavovali preklady kníh pre deti z americkej literatúry 45,9 % všetkých prekladov – Koreňová, 2013; najnovšie dáta o pomere prekladov z angličtiny v prekladovej produkcii pre deti a mládež nemáme, no na základe poslednej publikovanej správy o knižnom trhu v roku 2019 vieme, že z celkového počtu 2305 knižných prekladov na Slovensku bolo 1422 prekladov vyhotovených z angličtiny. Predpokladáme, že podobný pomer sa premietol aj do prekladovej produkcie kníh pre deti.

čitateľa v úcte – a jedným zo znakov tejto úcty je reflexia spoločenských a historických tém jemu prijateľným spôsobom.⁴

Pri mapovaní toho, čo v americkom prostredí v kontexte skúmanej problematiky vyšlo, sme vychádzali jednak z publikovaných zoznamov kníh, ktoré majú deťom pomôcť v porozumení situácie, ktorú so sebou pandémie koronavírusu priniesla, jednak z ponuky kníh pre deti s témou pandémie na stránke jedného z najväčších a najstarších internetových obchodov na svete Amazon.com. Zostavovateľmi najprehľadnejších zoznamov, s ktorými sme pracovali, boli novinári publikujúci svoje texty v denníku Washington Post, na internetovom spravodajskom portáli Huffington Post a propagátori čítania z platformy Worldreader. Najobsiahlejší zoznam publikovaný 4. septembra 2020 na portáli Huffington Post obsahoval 37 knižných publikácií; zoznam uverejnený 1. septembra 2020 vo Washington Poste obsahoval 10 knižných tipov a napokon zoznam na čitateľskej platforme Worldreader obsahoval tipy na 6 kníh pre deti o pandémii koronavírusu. Internetový obchod Amazon.com ponúkol pri vyhľadávaní detských kníh o pandémii koronavírusu vyše 200 knižných titulov. V snahe o výber tých kľúčových bol našim kritériom pre selekciu kníh z Amazonu počet hodnotení jednotlivých titulov čitateľmi, ktorí si ich zakúpili. Do zoznamu sme zaradili iba tie, ktoré mali minimálne 100 hodnotení. Knihy sme následne rozdelili na tie, ktoré sa predávajú (v tlačenej alebo elektronickej podobe), a tie, ktoré vyšli v elektronickej verzii a sú voľne dostupné na internete. Vychádzajúc zo spomínaných zoznamov a ponuky na Amazone, zostavili sme tabuľku najznámejších kníh vydaných v USA s témou pandémie koronavírusu v USA.

2.1 Tlačené knihy

V tabuľke s predajnými knihami uvádzame 27 knižných titulov.

USA: tlačené knihy

Názov knihy	Autor/ka	Vek	Poznámka
1. <i>A Little Spot Learns online</i>	Diane Albert	2 – 6	Séria kníh o koronavírusu a živote počas pandémie; 2893 hodnotení
2. <i>Lucy's Mask</i>	Lisa Sirkis Thompson	0 – 12	2486 hodnotení

⁴ Za všetky knihy pre deti reflektujúce širšie historické a spoločenské témy spomeňme *The Story of Pocahontas and Captain John Smith* od Boyda Smitha (1906) – knihu, ktorá deťom vysvetľovala prvé kontakty kolonistov s Indiánmi; romány *Dobrodružstvá Huckleberryho Finna* od Marka Twaina (1884) či *Chalúpka strýčka Toma* od H. B. Stoweovej (1852), ktoré deťom približovali problematiku otrokárskeho juhu; román *Nezabíjajte vtáčika* od Harper Leeovej (1960) o podobách rasovej neznášanlivosti v prvej polovici 20. storočia na americkom juhu či súčasné reflexie Dona Browna o dôležitých historických udalostiach s dôrazom na inklúziu: *America is Under Attack* (2011) – kniha napísaná pri príležitosti 10. výročia teroristického útoku na budovy Svetového obchodného centra v New Yorku; *The Great American Dustbowl* (2013) – príbeh o tom, ako Ameriku v roku 1935 trápilo veľké sucho; *Drowned City* (2017) – kniha o hurikáne Katrina a škodách, ktoré napáchal v New Orleans; *The Unwanted* (2018) – kniha príbehov o sýrskych utečencoch; *Fever Year* (2019) – kniha o španielskej chrípke v roku 1918 a i. Jeho najnovšou publikáciou pre deti je kniha o histórii očkovania – *A Shot in the Arm!* (2021).

3. <i>A Little Spot Wears a Mask</i>	Diane Albert	2 – 6	Séria kníh o koronavíruse a živote počas pandémie; 1595 hodnotení
4. <i>A Little Spot Stays at Home: A Story about Viruses and Safe Distancing</i>	Diane Albert	2 – 6	Séria kníh o koronavíruse a živote počas pandémie; 1387 hodnotení
5. <i>When Virona the Corona Came to Town</i>	Hailey Glynn	2 – 11	1360 hodnotení
6. <i>Masked Ninja</i>	Mary Nhin	2 – 11	Kniha vysvetľuje, čo sa deje vo svete počas pandémie. Učí deti, ako byť ohľaduplnými a nešíriť nákazu, ale aj ako bojovať proti rasizmu; 1141 hodnotení
7. <i>What Is Social Distancing? A Children's Guide</i>	Lindsay Coker Luckey	5 – 7	Kniha s pridanou hodnotou – obsahuje aj stránky s aktivitami na doma v čase lockdownov; 996 hodnotení
8. <i>A Coronavirus Christmas</i>	Shannon Jett	2 – 8	757 hodnotení
9. <i>School is Different This Year and That's OK!</i>	Julie Blair, Susan Leininger	mladší školský vek	740 hodnotení
10. <i>And the People Stayed Home</i>	Kitty O'Meara	4 – 8	Veršovaná próza, 558 hodnotení
11. <i>If You Can't Bear Hug, Air Hug</i>	Katie Sedmak	0 – 7	Veršovaná próza, 444 hodnotení
12. <i>Billie and the Brilliant Bubble: Social Distancing for Children</i>	Tara Travieso	2 – 10	390 hodnotení
13. <i>Good Morning Zoom</i>	Lindsay Rechler	3 – 5	363 hodnotení
14. <i>The Love Behind the Mask</i>	Lizy Toth	3 – 9	351 hodnotení
15. <i>Dragon's Mask</i>	Steve Herman	4 – 8	Kniha zo série 41 kníh o drakovi; 341 hodnotení
16. <i>When I Wear My Mask</i>	Tali Carmi	2 – 7	218 hodnotení
17. <i>The Social Distance King</i>	Eric DeSio	4 – 8	Séria 2 kníh o javoch súvisiacich s pandemiou; 191 hodnotení
18. <i>A Very Corona Christmas</i>	Kelley Donner	3 – 8	185 hodnotení
19. <i>Virtual Learning Dragon</i>	Steve Herman		Kniha zo série 41 kníh o drakovi; 153 hodnotení
20. <i>School Coronavirus Do's and Don'ts: A humorous guide to teach your child essential rules for back to school during Covid 19</i>	Adriene Barber		Materiál preložený do 6 jazykov – pôvodný jazyk AJ, preložené do španielčiny, francúzštiny, hindi, mandarínčiny, taliančiny, vietnamčiny; 137 hodnotení
21. <i>When We Stayed Home</i>	Tara Fass, Judith A. Proffer	4 – 8	62 hodnotení

22. <i>COVID-19 Helpers</i>	Beth Bacon, Kary Lee	5 – 11	Kniha získala ocenenie inštitútu pre zdravie Emory Global Health Institute; 52 hodnotení
23. <i>The Unwelcome Stranger</i>	Drew Edwards, Taylor Tomu	0 – 10	31 hodnotení
24. <i>The Social Distance King: Back to School</i>	Eric DeSio	4 – 8	Séria dvoch kníh o javoch súvisiacich s pandémiou; 17 hodnotení
25. <i>Kelly Stays Home Jr: The Science of Coronavirus</i>	Lauren Block, Adam Block	4 – 6	Kniha s pridanou hodnotou – vysvetľuje vedecké poznatky o koronavírusu a jeho šírení; 4 hodnotenia
26. <i>Dr. Li And The Crown-Wearing Virus</i>	Francesca Cavallo	neuvedený	Kniha s pridanou hodnotou – príbeh hrdinu, doktora z Číny, ktorý ako prvý varoval pred možnými katastrofickými následkami šírenia koronavírusu; 2 hodnotenia
27. <i>A Shot in the Arm!</i>	Don Brown	8 – 12	Kniha je novinkou na knižnom trhu, nevenuje sa primárne koronavírusu, jej hlavnou témou je história očkovania. (V predaji bude od 20. apríla 2021, počet hodnotení teda ešte nemôžeme uviesť.)

Cieľom nášho výskumu, pochopiteľne, nebola kvalitatívna analýza vydaných knižných titulov, zaujímalo nás skôr, čo sa z nich dá vyčítať o dynamike knižného trhu pre deti vo vzťahu k nepredvídateľným situáciám, akou sa pre celý svet stala pandémia koronavírusu.

Z tabuľky o najznámejších knihách o pandémii na knižnom trhu možno dedukovať niekoľko tendencií:

1) Všetky knihy spadajú do vekovej kategórie detí predškolského (3 – 7 rokov) a mladšieho školského veku (6 – 11 rokov).

2) Zdá sa, že najpredávanejšie knihy o pandémii v USA boli tie, ktoré boli súčasťou sérií príbehov o hrdinoch, ktorých deti poznali už z čias pred pandémiou. Ich autori prostredníctvom známych hrdinov prirodzene reagovali na to, čo sa počas pandémie vo svete deje (napr. tituly o psíkovi Spotovi či dráčkovi Diggory Doo).

3) Uvedený jav funguje aj naopak – napríklad autorka druhej najhodnotenejšej knihy v zozname (*Lucy's Mask*) úspech knihy využila a po roku vydala jej pokračovanie (*Lucy's Quiet Day*).

4) Vysoko hodnotené boli prirodzene aj tie knihy, ktoré na pandémiu reagovali krátko po jej vypuknutí, teda na jar a začiatkom leta 2020 (napr. *What is Social Distancing* – marec 2020; *When Virona the Corona Came to Town* – máj 2020; *Masked Ninja* – jún 2020 a i.).

5) Úspešné boli aj knihy o koronavírusu, ktoré boli napísané s cieľom dostať sa do tradične vysoko predajnej vianočnej ponuky (*A Coronavirus Christmas*; *A Very Corona Christmas*).

6) Nezastupiteľné miesto v zozname majú knihy, ktoré opisujú javy súvisiace s pandémiou – nutnosť dodržiavania sociálnych odstupov, online vzdelávanie, nemožnosť stretávať sa so starými rodičmi a pod. (*School is Different This Year and That's OK*; *What Is Social Distancing?*; *Good Morning Zoom* a i.).

2.2 Voľne dostupné elektronické knihy

V nasledujúcej časti prinášame pohľad na tabuľku o voľne dostupných e-knihách/vzdelávacích publikáciách pre deti vydaných v USA.

USA: voľne dostupné/zdieľané pdf knihy⁵

Názov knihy	Autor/ka	Vek	Dostupné na:
1. <i>The Germ That Wears a Crown</i>	Javier Rosado, Tatiana Fernandez	pre najmenšie deti	http://fsustress.org/GermCrown/GermCrown.html Knihu vydala Medicínska fakulta Floridskej univerzity; má formát komiksu s obrázkami, ktoré si môžu deti vymalovať, a pomáha im vyjadriť emócie súvisiace s koronavírusom.
2. <i>Why We Stay Home: Suzie Learns About Coronavirus</i>	Samantha Harris, Devon Scott	vek neuvedený	http://www.cid.unc.edu/docs/COVID-19/Learn%20with%20Millie%20and%20Suzie.pdf Knihu zo série Learning with Millie and Suzie, vydali ju študenti medicíny z univerzity Loma Linda University v južnej Kalifornii.
3. <i>I Love You</i>	Michael Ross	vek neuvedený	https://angirrami.com/wp-content/uploads/2020/04/Book_ILoveYou-HelpingChildrenFightCOVID-19_English.pdf Knihu vydala organizácia NABU, ktorá sa zaoberá vydávaním kníh pre deti s témou multikulturalizmu.
4. <i>Bray Bray Conquers the Coronavirus</i>	Ashley Maxie-Moreman	vek neuvedený	https://globalhealth.emory.edu/_includes/documents/sections/ebook-competition/bray_bray_conquers_the_coronavirus.pdf Knihu propaguje a šíri inštitút pre zdravie Emory Global Health Institute.
5. <i>The Virus Stopping Champion</i>	Hilary Rogers	5 – 11	https://www.nabu.org/wp-content/uploads/2020/04/COVID19_004_Virus-Stopping-Champion_Portrait_EnglishOnly_DIGITAL_FINAL.pdf Knihu propaguje a šíri inštitút pre zdravie Emory Global Health Institute, je preložená do 28 jazykov; vydala ju organizácia UNICEF v spolupráci s organizáciou NABU.
6. <i>We Are Going to Be OK</i>	Ebony Jade Hilton, Leigh-Ann Webb		https://globalhealth.emory.edu/_includes/documents/sections/ebook-competition/goingtobeok.pdf Knihu propaguje a šíri inštitút pre zdravie Emory Global Health Institute.

⁵ Uvedený zoznam elektronických publikácií vychádza rovnako ako knižne vydané tituly zo zoznamov publikovaných v Huffington Post, Washington Post a zo zoznamu najviac hodnotených kníh na Amazon. Považujeme ho za dostatočne reprezentatívnu zbierku titulov pre potreby nášho článku. Tieto tituly, ako aj množstvo ďalších (nielen anglických, ale aj iných cudzojazyčných) je priamo dostupných na stiahnutie na stránke školského knižničného systému mesta New York. Zoznam publikácií sa stále aktualizuje. K 10. aprílu 2021 bolo na stránke sprístupnených 128 elektronických publikácií vydaných v USA s témou pandémie koronavírusu.

7. <i>Together. Living Life During Covid-19</i>	Kevin Poplawski	pre malé deti	https://globalhealth.emory.edu/_includes/documents/sections/programs/covid-19_helpers_bacon_lee_eghi.pdf Knihu propaguje a šíri inštitút pre zdravie Emory Global Health Institute.
8. <i>COVID-19 Helpers</i>	Beth Bacon, Kary Lee	neuvádza sa	https://globalhealth.emory.edu/_includes/documents/sections/programs/covid-19_helpers_bacon_lee_eghi.pdf Knihá získala ocenenie inštitútu pre zdravie Emory Global Health Institute.
9. <i>What Color Is Today</i>	Alison Stephens	4 – 9	https://globalhealth.emory.edu/_includes/documents/sections/ebook-competition/what-color-is-today.pdf Knihu propaguje a šíri inštitút pre zdravie Emory Global Health Institute.
10. <i>A Kids Book About COVID-19</i>	Malia Jones		https://www.scoe.org/files/A_Kids_Book_About_COVID_19.pdf Edukačná kniha ponúkajúca vedecké informácie o koronavírusu prispôbené detskému čitateľovi; vyšla v rámci série kníh akidsbookabout.com venujúcej sa ozrejmovaniu spoločenských fenoménov ako rasizmus, feminizmus, šikana a pod.
11. <i>Captain Corona & The 19 COVID Warriors</i>	Mellisa Gratiias		https://mailchi.mp/melissagratiias/captaincorona Autorka je trénerka v oblasti časového manažmentu.
12. <i>Be a Coronavirus Fighter</i>	Songju Ma Daemicke, Helen H. Wu	pre malé deti	https://yeehoopress.com/wp-content/uploads/CoronavirusFighter_picturebook.pdf Edukačná kniha; autorka za svoju predchádzajúcu tvorbu získala viaceré ocenenia.
13. <i>The Princess in Black and the Case of the Coronavirus</i>	Shannon Hale, Dean Hale	5 – 8	https://www.princessinblack.com/download/pib-coronavirus.pdf Knihu napísala známa autorka literatúry pre deti a mládež, získala aj Newberyho medailu.
14. <i>What Color Is Today</i>	Alison Stephen	4 – 9	https://globalhealth.emory.edu/_includes/documents/sections/ebook-competition/what-color-is-today.pdf Knihu propaguje a šíri inštitút pre zdravie Emory Global Health Institute.
15. <i>A Kid's Guide to Coronavirus</i>	Rebecca Growe, Julia Martin Burch	3 – 8	https://www.apa.org/pubs/magination/kids-guide-coronavirus-ebook.pdf Knihu vydala Americká psychologická asociácia, bola preložená aj do španielčiny, rumunčiny a portugalčiny.
16. <i>P Is for Pandemic</i>	Josh Gordon		https://static1.squarespace.com/static/5e6ce64354bc163c69baa420/t/5e7e28cbaff3dd28068f5c41/1585326289564/P+is+for+Pandemic.pdf Peniaze vyzbierané z podpory vzniku knihy tvorcovia venovali organizácii No Kid Hungry, ktorá sa zameriava na pomoc hladujúcim deťom.
17. <i>Rainbows in Windows</i>	vydavateľ: Yumi		https://hellyumi.com/coronavirus-children-book/ Knihu vydala spoločnosť Yumi, ktorá propaguje a predáva zdravú stravu pre deti.

18. <i>Dave the Dog Is Worried About Coronavirus</i>	Molly Watts	veršovaná próza pre najmenšie deti	https://nursedottybooks.files.wordpress.com/2020/03/dave-the-dog-coronavirus-1-1.pdf Kniha je súčasťou série Nurse Dotty series.
19. <i>My Hero is You</i>	Helen Patuck		https://www.unicef.org/coronavirus/my-hero-you Knihu vydal výbor UNICEF-u pre mentálne zdravie a psychosociálnu podporu v ohrozených prostrediach (IASC MHPSS RG).

Z tabuľky vyvstávajú nasledujúce zistenia:

1) Z uvedených 19 voľne dostupných e-knží/publikácií 12 publikovali (resp. ich vydanie podporili) zdravotnícki pracovníci, psychológovia, univerzity poskytujúce medicínske vzdelanie či ďalšie organizácie podporujúce zdravotníctvo, ale aj multikultúrnú spoločnosť – organizácie UNICEF, NABU,⁶ inštitút Emory Global Health Institute, asociácia American Psychological Association.

2) Podobne ako v prípade predávaných kníh, aj v prípade voľne dostupných kníh sa v zozname objavujú aj knihy, ktoré sú súčasťou už existujúcej série kníh (projekt akidsbookabout.com a séria kníh *The Princess in Black*).

3) Iba jednu z voľne dostupných kníh, ktoré sme našli, napísala oceňovaná autorka kníh pre deti a mládež (Shannon Hale, autorka knihy *The Princess in Black and the Case of the Coronavirus*, bola v roku 2006 ocenená jednou z najvýznamnejších cien za literatúru pre deti a mládež v USA – Newbery Honour – za dielo *Princess Academy*).

4) Keďže ide o voľne dostupné a šíriteľné knihy, viacero z nich bolo preložených do iných jazykov.

5) V zozname sa vyskytuje aj kniha zastupujúca zrejme väčšiu skupinu kníh, ktoré tému pandémie využili aj v rámci propagácie produktov priamo nesúvisiacich s pandemiou (kniha *Rainbow in Windows* bola vydaná spoločnosťou Yumi, ktorá sa zameriava na predaj zdravej stravy).

3. Knihy pre deti o pandémii koronavírusu na Slovensku

V nasledujúcej časti mapujeme situáciu v oblasti literatúry pre deti s témou pandémie koronavírusu na slovenskom knižnom trhu a v online priestore. V rámci prieskumu online priestoru sme nenašli žiaden zoznam, ktorý by odkazoval na knihy súvisiace s pandemiou, a tak sme hľadali akékoľvek zmienky o publikáciách pre deti a mládež, ktoré by do tejto kategórie mohli patriť. Náš prieskum ukázal, že situácia v slovenskom knižnom prostredí je v niečom analogická so situáciou v USA – aj u nás vyšlo niekoľko titulov v klasickom printovom vydaní a niekoľko voľne šíriteľných v elektronickej verzii. Potešujúcim zistením pre nás je, že autori zmienčených kníh hľadali a našli tvorivé spôsoby, akými priviedli svoje knihy k životu.

⁶ NABU je medzinárodná organizácia, ktorá si kladie za cieľ úplné odstránenie negramotnosti vo svete do roku 2030 (pozri <https://www.nabu.org/about/>).

3.1 Tlačené knihy: pôvodná literatúra

Jedinou knihou v kategórii pôvodná literatúra pre deti s témou pandémie koronavírusu, ktorá doteraz vyšla na Slovensku, je dielo *Pes Timo a fučivírus* (2020) od Lubice Bátoryovej. Podobne ako úspešné knižné tituly o pandémii v USA, aj kniha L. Bátoryovej nadviazala na úspech prvej knihy o psovi Timovi vydaním pokračovania s aktuálnou témou koronavírusu. Spisovateľka-canisterapeutka sa už v roku 2018 predstavila slovenskému detskému čitateľovi knihou *Pes Timo a doktor Hafbolito*. Je určená pre čitateľov od piatich rokov a približuje deťom život rodiny so psom, ktorý seba aj iných privádza do množstva humorných situácií. Keď sa svet ocitol uprostred pandémie, autorka L. Bátoryová dostala nápad napísať ďalší príbeh o hrdinovi psovi Timovi, ktorý by deťom vysvetlil, čo je koronavírus a ako ovplyvnil svet. Výsledkom je kniha *Pes Timo a fučivírus*. Vydalo ju vydavateľstvo Artis Omnis a do distribúcie sa dostala začiatkom júla 2020.

Zaujímalo nás, za akých okolností kniha vznikla, a tak sme oslovili vydavateľstvo, aby nám opísalo proces vzniku knihy od nápadu autorky až po jeho realizáciu. Ako nás informovala vydavateľka Andrea Harmanová, L. Bátoryová dostala nápad napísať knihu hneď v prvých týždňoch jarnej karantény, a keď oslovila vydavateľstvo Artis Omnis, či by o knihu mali záujem, jej ponuku prijali. V aktuálnej situácii považovali takýto titul za knihu s pridanou hodnotou a celý proces jej prípravy do tlače prebehol veľmi rýchlo. Navyše, vďaka priaznivým epidemiologickým podmienkam sa v lete otvorili kníhkupectvá, kniha sa ocitla v priamom predaji a autorka sa mohla zúčastniť aj niekoľkých besied s deťmi. Tie sa tešili popularite už aj po vydaní prvej knihy o Timovi – autorka na ne totiž Tima privádza a ten predvádza rôzne aktivity, do ktorých sa deti môžu zapojiť. Po vydaní druhého dielu o Timovi dostala autorka množstvo pozvaní na besedy od škôl a knižníc – keďže sa však na jeseň epidemiologická situácia zhoršila, museli ich odvolať. Napriek nemožnosti priamych stretnutí s detskými čitateľmi vydavateľka konštatuje, že kniha sa stretla s mnohými pozitívnymi odozvami zo strany detí, rodičov aj učiteľov. „Vtipný, a pritom veľmi zrozumiteľný jazyk pomáha deťom pochopiť súčasnú situáciu, stretávajú sa v knihe so situáciami, ktorým sú samy vystavené: online vyučovanie, rúška, hygiena, pomoc seniorom s nákupmi..., stretnú sa s prácou krízového štábu, dozvedia sa čo-to aj o samotnom víruse. Timo sa dokonca stane špecialistom na vyhľadávanie vírusu medzi ľuďmi, čo sa už aj v skutočnosti v niektorých krajinách praktizuje – napríklad na letiskách,“ hovorí A. Harmanová.⁷ Spomína však aj reakcie ľudí, ktorí vo vydávaní podobných titulov nevidia pridanú hodnotu – argumentujú, že „reč o pandémii je v spoločnosti aj tak priveľa, načo teda deti (a rodičov) zaťažovať touto témou aj nad rámec reality, ktorú musia žiť.“ A. Harmanová pripisuje tento odmietavý postoj situácii, v ktorej tento rok žijeme. Za vydavateľstvo Artis Omnis však vyjadruje presvedčenie, že kniha má svoje nezastupiteľné miesto v tvorbe pre deti, ako aj v osвете tejto vekovej kategórie – a my sa s jej tvrdením stotožňujeme. Dodávame, že kniha má bezpochyby aj historickú hodnotu – ako sme spomenuli, nateraz predstavuje jediné knižne vydaný titul o pandémii koronavírusu a pre ďalšie generácie detí zostáva dôležitým príbehovým svedectvom o dobe, v ktorej momentálne žijeme.

Okrem ohlasov na knihu v podobe pozvaní na besedy na školách a v knižniciach na vydanie knihy zareagovala v recenzii publikovanej na stránke Literárneho informačného centra aj Ivana Mičuchová (2020). Vyzdvihuje rozprávačský talent L. Bátoryovej a jej schopnosť priblížiť deťom pomocou humoru, rýmov a vymyslených slov neľahkú dobu, v ktorej žijú. „Pre deti je

⁷ Citované so súhlasom A. Harmanovej z mailovej komunikácie z 18. marca 2021.

knižka naozaj poučením, zábavou a priateľom, pre dospelých zase únikom od súčasnej situácie, ktorá je naozaj bravúrne opísaná a poskytuje oddych od každodenných opatrení,“ konštatuje v závere recenzie I. Mičuchová.

3.2 Tlačené knihy: prekladová literatúra

V kategórii tlačených prekladových kníh pre deti o pandémii koronavírusu uvádzame dve knihy – *Rozprávku o pandémii* (2020) od maďarskej spisovateľky Krisztiny Tóth a *My sa vírusov nebojíme* (2021) od českej autorky Štěpánky Sekaninovej.

Rozprávka o pandémii nie je spisovateľkiným prvým dielom pre deti – predchádzalo jej viacero rozprávok, v ktorých sa venovala neobvyklým témam, či už chorobám v rodine alebo situácii adoptovaných detí. Vyšla naraz v maďarčine a slovenčine; do slovenčiny ju preložila Tímea Krekovič Beck, vydalo ju OZ Phoenix.⁸ Ponuku vydať knihu v oboch jazykoch dostala spisovateľka od vydavateľky Lilly Bolemant a prijala ju s radosťou, keďže vydať knihu naraz v dvoch jazykoch je podľa jej slov pomerne nezvyčajný jav (Szalay, 2020).⁹

Ako v prípade mnohých kníh, ktoré sme spomenuli v časti o literatúre pre deti s témou pandémie v USA, aj v prípade K. Tóth bola podnetom pre napísanie knihy snaha zrozumiteľným spôsobom vysvetliť šírenie koronavírusu svojej dcére-prváčke. „Mám takú skúsenosť, že keď niečo chceme deťom podať zrozumiteľne, tak najvhodnejšou formou je práve rozprávka,“ konštatuje spisovateľka (Szalay, 2020). Vymyslela tak príbeh o hnusnom víruse, ktorý putuje vo vzduchu a po mori, a o vedcoch a ich snahe nájsť vakcínu, ktorá zachráni svet.

Význam knihy vidí spisovateľka minimálne v dvoch rovinách – jednak vo faktografickej (príbeh pomáha deťom porozumieť tomu, čo koronavírus je, akým spôsobom sa šíri a ako sa dá zastaviť) a jednak v psychologickvej (dospelí i deti prežívajú úzkosť z vecí, ktoré sú pre nich nové, nepoznané, akonáhle však dostanú obrisy, stanú sa pre nich uchopiteľnejšími a dokážu sa s nimi ľahšie vysporiadať) (Szalay, 2020).

Úplnou novinkou v kategórii tlačených prekladových kníh s témou pandémie je kniha českej autorky Štěpánky Sekaninovej *My sa vírusov nebojíme* (2021).¹⁰ V slovenskom preklade Ľuby Nguyenovej Anhovej ju vydalo vydavateľstvo Albatros. Deťom prináša príbeh o víruse Karolovi, ktorý sa v túžbe po získaní človeka, ktorého by mohol ovládnuť a nakaziť, vydal do sveta. Prostredníctvom príbehu, ako aj vtipných ilustrácií oboznamuje deti so základnými pravidlami, ako sa dá pred vírusmi chrániť. Po prečítaní si ju malí čitatelia dokonca môžu vydezinfikovať či umyť.

3.3 Voľne dostupné elektronické knihy: pôvodná literatúra

V kategórii pôvodných voľne dostupných elektronických kníh vyšla na Slovensku zatiaľ jedna publikácia – kniha *Nezastaviteľní* (2020) od spisovateľky Iryny Zelyk. Pre milovníkov detskej

⁸ Občianske združenie Phoenix vzniklo v roku 2005 s cieľom venovať sa problémom žien a detí; od roku 2013 sa venuje aj vydávaniu literatúry.

⁹ Z vydavateľského hľadiska je zaujímavý spôsob, akým si kniha zarobila na svoje publikovanie. OZ Phoenix vydanie knihy predstavilo ako fundraisingový projekt na stránke startlab.sk. Záujemci o podporu zmysluplných projektov si na stránke môžu vyhľadať kampane, ktoré by radi podporili. Ako cieľovú sumu pre vydanie knihy OZ Phoenix stanovilo 3800 EUR, vyzbierali napokon 3950 EUR (pozri <https://www.startlab.sk/projekty/1648-rozpravka-o-pandemii/>).

¹⁰ Kniha bola vydaná 2. apríla 2021.

literatúry I. Zelyk nie je neznámou autorkou. Prvýkrát sa detským čitateľom a ich rodičom predstavila v roku 2019 knihou *Kto je rýchlejší?*¹¹; v roku 2020 jej vyšli tri ďalšie tituly – *Príbeh o dvoch jašteričkách a slnku*, *Lúbim Ťa*, *Ja a páňko hnev*. Všetky tituly spája autorkina snaha pomôcť deťom vyrovnáť sa so širokou škálou emócií, ktorým čelia a s ktorými si niekedy nevedia dať rady.

Elektronickú knihu *Nezastaviteľní* napísala I. Zelyk v spolupráci s vedkyňou Markétou Derdákovou, vedúcou oddelenia medicínskej zoológie na Ústave zoológie SAV. Čitateľom v príbehu sprostredkúva láskavý rozhovor mamy so svojím synom Miškom. Deti vďaka nemu môžu porozumieť situácii, v ktorej sa svet ocitol, získajú informácie o prenose vírusov zo zvierat na ľudí a inšpiruje ich k úcte k prírode. Ide o jedinú knihu, ktorú autorka poskytla na voľné zdieľanie.¹² Veľmi rýchlo sa pre mnohých rodičov a učiteľov stala obľúbeným pomocníkom pri otváraní nových obzorov ich detí/žiakov.¹³

Do kategórie voľne dostupných elektronických kníh zaraďujeme ešte jeden titul – nie je to síce kniha, je to len špeciálne vydanie novín Doktoroviny, ktoré vydáva Národný ústav detských chorôb, avšak považujeme túto iniciatívu za dôležitú. Špeciálne číslo venované koronavírusu s cieľom priniesť deťom a ich rodičom základné faktografické informácie o jeho šírení pútavým spôsobom, nazvali tvorcovia novín *Všetko o víruse COVID-19. Pomôcka nielen pre deti*. Obsah 12-stranového čísla rozdelili do nasledujúcich tematických okruhov: Všetko o koronavírusu, Bezpečnostné opatrenia, Najčastejšie otázky a odpovede COVID-19 a deti, Čo je to koronavírus, Aké sú príznaky koronavírusu a Ako sa chrániť pred koronavírusom.

3.4 Voľne dostupné knihy: prekladová literatúra

V kategórii voľne dostupných preložených kníh uvádzame tri publikácie. Dve z nich sú príbehové – *Môj hrdina si ty* a *Rozprávanie o koronavírusu*, tretia nie je klasickým príbehom pre deti – ide o podporný materiál s názvom *Denník duševnej pohody*, pomáhajúci tínedžerom pochopiť, ako môžu počas pandémie chrániť svoje mentálne zdravie. Všetky tri na svojej webstránke propaguje Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky.

Vydanie e-knihy *Môj hrdina si ty* podporili organizácie UNICEF a WHO a je určená deťom od 6 – 11 rokov. Napísala ju Helen Patuck a rozpráva príbeh Sáry, ktorá spolu s drakom Ariom putuje po celom svete, aby všetkým deťom rozpovedali, ako sa majú chrániť pred koronavírusom. Čitateľom tak sprostredkujú informácie o dôležitosti opatrení, ako sú umývanie rúk, zakrývanie úst laktom pri kašľaní, dodržiavanie sociálneho odstupu a pod. Na svojej stránke UNICEF knihu predstavuje ako príbeh, ktorý bol vytvorený pre deti deťmi z celého sveta. Do jeho koncipovania bolo zapojených 1700 detí, rodičov, učiteľov a poskytovateľov

¹¹ Kniha zaznamenala medzi čitateľmi pozitívne ohlasy; o jej úspechu svedčí aj to, že po roku vyšlo jej druhé vydanie.

¹² Kniha je na vyžiadanie dostupná na stránke <https://www.irynezelyk.com/nezastavitelni>. Na svojich stránkach ju ponúkajú aj niektoré Centrá pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie, ako aj základné školy.

¹³ Za všetky pozitívne odozvy môžeme spomenúť jednu reakciu na vydanie knihy na webstránke I. Zelyk. Tím vyučujúcich z materskej školy v Limbachu autorke napísal, že dali knihu vytlačiť a zviazať, na konci knihy nechali niekoľko prázdnych strán, aby si ju deti mohli dotvoriť a dokresliť do nej zážitky z obdobia karantény. Odozva detí a ich rodičov na takúto iniciatívu bola podľa ich slov vynikajúca (pozri <https://www.irynezelyk.com/nezastavitelni>).

starostlivosti, ktorí opísali svoje skúsenosti zo života počas pandémie koronavírusu. Na stránke UNICEF-u je kniha prístupná v angličtine aj vo všetkých jazykových variáciách.¹⁴

Na vydanie knihy v slovenskom preklade reagoval v recenzii na stránke Literárneho informačného centra Dávid Dziak (2020). Konštatuje, že v rozprávke jednoznačne prevládala poznávacia funkcia nad estetickou. Za pozitívum príbehu považuje prítomnosť motívov strachu a smrti, textu však vyčíta viacero nedostatkov – veku neprimeranú reč detských postáv, mierny sentiment, občasnú nadnesenosť narácie, zlý pravopis či defektnú syntax. Zámer knihy považuje za dobrý a aktuálny, ale výslednú realizáciu za veľmi slabú. „O to väčšmi to mrzí, ak kniha predchádzal výskum, bola podporená svetovými organizáciami, celosvetovo propagovaná a preložená do mnohých jazykov. Kniha má teda len informačný ráz s nízkym potenciálom vyvolať plnohodnotný estetický zážitok,“ konštatuje v závere recenzie.

Druhým voľne dostupným prekladovým titulom je e-kniha a audiokniha *Rozprávanie o koronavírusu* (2020) od talianskej autorky, psychologičky a psychoterapeutky Francescy Dall'Ary. Do slovenčiny ju z anglického prekladu talianskeho originálu preložila Eva Preložníková a spracovalo ju vydavateľstvo Enigma. Na svojich webstránkach ju propagujú niektoré mestské webstránky či knižnice (mesto Trstená, Oravská knižnica Antona Habovštiaka), avšak recenzie v literárnych periodikách sme na ňu nenašli.

Samotnému príbehu predchádza príhovor pre rodičov od neuropsychiatrickej Marie Antonelly Constantino. Okrem iného v ňom poukazuje na dôležitosť čítania s deťmi. „Ťažko nájsť lepší spôsob komunikácie a zdieľania informácií, ako je čítanie,“ konštatuje (Dall'Ara, 2020).

Tretia elektronická publikácia síce nie je napísaná formou príbehu, napriek tomu si myslíme, že môže prostredníctvom písaného slova deťom a mladým ľuďom pomôcť lepšie zvládvať život počas pandémie. *Denník duševnej pohody* (2020) vydal Červený kríž. Vo forme denníkových zápiskov si deti staršieho školského veku a tínedžeri môžu štrnásť dní zaznamenávať, ako prežívajú obdobie pandémie koronavírusu. Bonusom je, že denník na každý deň ponúka aktivitu, ako môžu zmysluplne a aktívne využiť čas počas lockdownu. Tak ako v prípade ostatných elektronických publikácií, aj túto na svojich stránkach ponúkajú zdravotnícke, psychologické a vzdelávacie inštitúcie, ktoré sa snažia ľuďom pomáhať pri starostlivosti o psychické zdravie v čase pandémie (okrem spomínaného Úradu verejného zdravotníctva publikáciu propagujú liečební pedagógovia, školskí psychológovia, knižnice, metodicko-pedagogické centrá a pod.).

4. Postoj slovenských vydavateľstiev k vydávaniu kníh pre deti s témou pandémie koronavírusu

V snahe zistiť, aké sú postoje slovenského vydavateľského trhu k literatúre pre deti s témou pandémie koronavírusu, sme oslovili niektoré popredné slovenské vydavateľstvá (predovšetkým tie, ktoré sa venujú literatúre pre deti a mládež, ale aj niektoré z tých, ktoré sa primárne orientujú na knižný trh pre dospelých, no okrajovo prinášajú aj tituly pre deti) s tromi otázkami:

- 1) Je pre vás v čase pandémie koronavírusu prioritou vydať aspoň jednu knihu pre deti s témou pandémie?

¹⁴ Počet prekladov už presiahol číslo 125; kniha bola preložená aj do Braillovho písma. Meno prekladateľa do slovenčiny nie je známe.

- 2) Evidujete v zahraničnej literatúre pre deti knihy venujúce sa pandémie a jej dopadom na život dieťaťa?
- 3) Čelíte okrem finančných obmedzení iným prekážkam brániacim vydať knihu o pandémii pre deti?

Otázky sme prostredníctvom e-mailu poslali deviatim vydavateľstvám: SPN, Buvik, Verbárium, Albatrosmedia, Slovart, Triopublishing, Matys, Ikar a Tatran. Odpovede sme dostali zo štyroch z nich – z vydavateľstiev Triopublishing, Verbárium, Albatrosmedia a Tatran. Postoje vydavateľstiev Triopublishing¹⁵ a Verbárium¹⁶ boli stručné a identické – na všetky tri otázky odpovedali „nie“ – vydanie knihy s témou pandemie koronavírusu pre nich teda nie je prioritou, neevidujú zahraničné tituly venované tejto problematike a ak by tému považovali za relevantný vydavateľský počin, nič by im vo vydaní takejto knihy nebránilo.

Mário Gešvantner z vydavateľstva Albatros nás informoval,¹⁷ že téma pandémie pre nich nie je prioritou, napriek tomu sa rozhodli vydať jeden titul, ktorý sa jej venuje – knihu *My sa vírusov nebojíme* od českej autorky Štěpánky Sekaninovej.¹⁸ Zahraničné knihy s témou pandémie evidujú a nečelia žiadnym prekážkam vo vydávaní kníh na témy, ktoré považujú za dôležité. Čo sa týka témy pandémie, tešia sa, že mohli na trh priniesť spomínaný titul a necítia potrebu prinášať ďalšie.

Najobsiahlejšie odpovede na naše otázky nám poskytla Lucia Mládeková z vydavateľstva Tatran. Jej odpovede považujeme za zaujímavú sondu do zákulisia knižnej tvorby pre deti v nepredvídateľných situáciách, a preto ich prinášame v plnom znení.

K otázke pandémie ako (ne)priority v tematickom spektre vydávaných titulov L. Mládeková napísala: „Aj keď sa naše vydavateľstvo nezameriava primárne na detskú literatúru, každý rok sa snažíme ponúknuť kvalitné tituly aj pre našich menších čitateľov. Téma pandémie ale nie je pre nás prioritou v žiadnom žánri. V tomto neľahkom období sa viac sústreďíme na motiváciu a akési pozdvihnutie ľudskej psychiky naprieč všetkými vekovými kategóriami. Pre deti pripravujeme napríklad knihu *Sme záhradníci*,¹⁹ ktorá učí deti nielen úcte k životnému prostrediu, ale ukáže im, aké je dôležité nevzdávať sa svojich cieľov pri prvom neúspechu. Toto poslanstvo považujeme v čase pandémie za veľmi dôležité.“

Snahy o vydávanie kníh s témou pandémie v zahraničí vydavateľstvo Tatran eviduje: „Áno, krása vydavateľskej činnosti je aj v jej úžasnej pružnosti. Zaznamenali sme ponuku zahraničnej literatúry, ktorá deťom vysvetľuje napríklad potrebu dôslednej hygieny rúk, či objasňuje, prečo sa vnúcatá v týchto dňoch nemôžu tak často stretávať so svojimi starými rodičmi,“ konštatuje L. Mládeková.

A napokon, k otázke, či ich vydavateľstvo čelí finančným alebo iným prekážkam pri vydávaní detských titulov s témou pandémie, vydavateľka L. Mládeková napísala: „Nenazvala by som to

¹⁵ Mailová komunikácia s Magdalénou Fazekašovou z vydavateľstva Triopublishing prebehla 10. marca 2021.

¹⁶ Mailová komunikácia s Ildikó Jančo Mészárosovou z vydavateľstva Verbárium prebehla 10. marca 2021.

¹⁷ Mailová komunikácia s Máriom Gešvantnerom z vydavateľstva Albatrosmedia prebehla 16. marca 2021.

¹⁸ O knihe sme písali v časti 3.2; vyšla v apríli 2021.

¹⁹ Kniha má vyjsť 31. mája 2021.

prekážky, skôr sme zatiaľ nezaznamenali zvýšený záujem o takéto tituly. Predpokladáme ale, že to nebude dlho trvať a tejto téme sa bude detská literatúra venovať viac. Záujem o ňu môže prísť napríklad aj priamo zo škôl či iných verejných organizácií, spolkov či neziskových spoločností.²⁰ Uvedený predpoklad potvrdzuje aj maďarská spisovateľka Krisztina Tóth, autorka *Rozprávky o pandémie*, o ktorej sme písali v tretej časti nášho článku. „Zrejme bude prvá vlna, v ktorej sa bude spracovávať samotná pandémia, ale aj v literatúre bude druhá vlna, ktorá sa bude venovať nepriamym javom, úzkosti a odkázanosti. Literatúra bude tematizovať aj to, ako sa naše životy zrazu zmenili a ako sme si svoju odkázanosť uvedomili,“ hovorí K. Tóth (Szalay, 2020).

5. Záver: Čo hovorí produkcia kníh pre deti v čase pandémie o našej (knižnej) kultúre a prioritách

Aj keď sa z uvedeného prieskumu slovenského knižného trhu pre deti a jeho ponuky titulov s témou pandémie koronavírusu na prvý pohľad môže javiť, že toho nepriniesol veľa (tri klasické tlačene knižky – z toho jednu pôvodnú a dve prekladové – a päť elektronických publikácií – jednu pôvodnú príbehovú, jednu pôvodnú edukačnú, dve prekladové príbehové a jednu prekladovú edukačnú) – spolu osem publikácií – myslíme si, že zareagoval adekvátne.

	Pôvodné	Prekladové
Tlačené publikácie	Lubica Bátoryová: <i>Pes Timo a fučivírus</i> (Artis Omnis, 2020)	Krisztina Tóth: <i>Rozprávka o pandémie</i> (OZ Phoenix, 2020)
		Štěpánka Sekaninová: <i>My sa vírusov nebojíme</i> (Albatros, 2021)
	Pôvodné	Prekladové
Elektronické publikácie	Iryna Zelyk: <i>Nezastaviteľní</i> Dostupné na požiadanie na stránke https://www.irynezelyk.com/nezastavitelni .	Helen Patuck: <i>Môj hrdina si ty</i> Dostupné na: https://www.unhcr.org/ceu/wp-content/uploads/sites/17/2020/05/My-Hero-is-You-Storybook-for-Children-on-COVID-19-Slovak_0.pdf .
	Doktoroviny: <i>Všetko o víruse Covid-19</i> Dostupné na: https://www.minedu.sk/data/att/15963.pdf .	Francesca Dall'Ara: <i>Rozprávanie o koronavíruse</i> Dostupné na: https://www.enigma.sk/podcasty/rozpravanie-o-koronaviruse/ .
		<i>Denník duševnej pohody</i> (vydal Červený kríž) Dostupné na: http://redcross.sk/content/images/upload/image-1586438834-5e8f22b204c11.pdf .

Náš prieskum sme robili na pozadí zistení o situácii v knižnej (tlačenej či elektronickej) ponuke v USA. O tom, že vzhľadom na veľkosť porovnávaných systémov (USA a Slovensko) je takmer nemožné vyvodzovať akékoľvek závery, ani netreba diskutovať.²¹ My sme si však pohľad na kniž-

²⁰ Všetky citované odpovede sú z mailovej komunikácie s Luciou Mládekovou, ktorá prebehla 22. marca 2021.

²¹ Kým podľa poslednej zverejnenej *Správy o knižnom trhu 2019* vyšlo na Slovensku 10 275 knižných titulov, v USA vyšlo podľa správy uverejnenej na stránke Berrett-Koehler Publishers v roku 2019

nú ponuku v USA ako východisko pre zmapovanie situácie v knižnej ponuke na Slovensku zvolili preto, aby sme zistili, či situácia na Slovensku v nejakých ohľadoch kopíruje vydavateľské trendy v USA. Naše zistenia považujeme vzhľadom na veľkosť slovenského knižného trhu za potešujúce. Tak ako v USA, aj u nás vyšlo niekoľko kvalitných tlačených knižných titulov – pôvodných aj prekladových, ktoré už v prvej vlne pandémie koronavírusu ponúkli rodičom aj deťom možnosť, ako sa v bezpečnom prostredí, ktoré spoločné čítanie prináša, môžu rozprávať o hrozbe vírusu i ako sa s ňou popasovať. Tak ako v USA, aj u nás vyšli elektronické, voľne dostupné knihy, ktoré ako pracovný nástroj uvítali nielen rodičia a učitelia, ale aj školskí psychológovia, špeciálni pedagógovia či pracovníci knižníc, ktorí ich zdieľali na svojich stránkach. Obzvlášť potešujúcim bolo zistenie o prejavoch solidarity, za ktoré považujeme úspešný fundraising na vydanie knihy *Rozprávka o pandémii* od Krisztiny Tóth cez platformu StartLab, ktorú zastrešuje Nadácia Centra pre filantropiu či bezplatné sprístupnenie knihy *Nezastaviteľní* od úspešnej autorky detských knižných titulov Iryny Zelyk. Azda jedinou príležitosťou, ktorú sme v porovnaní s USA doposiaľ nevyužili, je vstup odborníkov – lekárov, zdravotných sestier či psychológov – ako dočasných aktérov na pole edukačnej literatúry. Zoznam elektronických publikácií s témou koronavírusu v USA obsahuje množstvo „amatérskych“ titulov, ktoré napísali a v elektronickej verzii prostredníctvom inštitúcií, na ktorých pôsobia, zdieľali mnohí zdravotníci a sociálni pracovníci. Na Slovensku sme okrem špeciálneho vydania novín Doktoroviny s témou koronavírusu takúto iniciatívu nezaznamenali. Nemyslíme si, že to svedčí o tom, že na Slovensku nie sú zdravotnícki pracovníci, ktorí okrem odborných predpokladov na vykonávanie svojej profesie nedisponujú aj umeleckým talentom či rôznymi formami tvorivosti. Uvedený jav si skôr vysvetľujeme jednak neporovnateľnou preťaženosťou našich zdravotníkov v porovnaní s inými krajinami,²² jednak obmedzenými rozpočtovými prostriedkami, ktorými slovenské zdravotnícke zariadenia disponujú. V čase „vyhorených“ jednotlivcov – lekárov i sestier – na vydávanie kreslených rozprávkových elektronických kníh na Slovensku objektívne nie je priestor.

LITERATÚRA

- BOLOGNA, Caroline. 2020. There are Lots of COVID-19 Children's Books Now. Here's a Selection [online]. *Huffpost.com* [cit. 1. 2. 2021]. Dostupné na: https://www.huffpost.com/entry/coronavirus-childrens-books_1_5f4e6212c5b64f17e1435530.
- Celosvetový dopad COVID-19 na deti a mládež [online]. *Minedu.sk* [cit. 2. 3. 2021]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/celosvetovy-dopad-covid-19-na-deti-a-mladez/>.
- DING, Angela. 2020. 6 Books to Help Your Children Understand the Coronavirus [online]. *Worldreader.org* [cit. 3. 3. 2021]. Dostupné na: https://www.worldreader.org/now/6-books-to-help-your-children-understand-the-coronavirus/?keyword=%2Bcovid%20%2Bbook&gclid=CjwKCAiAsOmABhAwEiwAEBR0ZuwiZhviwpjm1Ek0R6rKs-5JsSrGEnphugOdnLcp9BG-CJ440Xs5xoCpKIQAvD_BwE.
- DZIAK, Dávid. 2020. Slabá hrdinka v boji proti koronavírusu [online]. *Knižná revue*, 2020, č. 10 [cit. 15. 3. 2021]. Dostupné na: <https://www.litcentrum.sk/recenzia/slaba-hrdinka-v-boji-proti-koronavirusu>.

vyšše 4 miliónov titulov (porovnaj https://zvks.sk/wp-content/uploads/2020/11/Knizny-trh_2019.pdf a <https://ideas.bkconnection.com/10-awful-truths-about-publishing>).

²² Pozri rozhovor s dánskou sestrou, ktorá v rámci projektu medzinárodnej spolupráce európskych zdravotníkov v marci 2021 strávila niekoľko týždňov vo Fakultnej nemocnici s poliklinikou F. D. Roosevelta v Banskej Bystrici. Dostupné na: <https://dennikn.sk/2322917/danska-sestra-pomaha-na-slovensku-v-jednej-nemocnici-mate-na-ventilacii-tolko-ludi-ako-my-v-celej-krajine/>.

- Free eBooks about Covid-19 [online]. *Nycdoe.libguides.com* [cit. 8. 4. 2021]. Dostupné na: <https://nycdoe.libguides.com/COVID-19ebooks/free?fbclid=IwAR1Tsw0Qt30ACAPTr9BLPC9Q-Z7QLgN-VTBR-N--OVaDQngbD7R4wxhHgGg0>.
- GAJDOŠOVÁ, Eva. Úzkosť a strach u detí v čase pandémie [online]. *Unicef.sk* cit. [cit. 7. 4. 2021]. Dostupné na: <https://www.unicef.sk/clanky/375-uzkost-a-strach-u-deti-v-case-pandemie/>.
- HORÁK, Otakar. 2021. Dánska sestra pomáha na Slovensku: V jednej nemocnici máte na ventilácii toľko ľudí ako my v celej krajine [online]. *Dennik.sk* [cit. 8. 4. 2021]. Dostupné na: <https://dennikn.sk/2322917/danska-sestra-pomaha-na-slovensku-v-jednej-nemocnici-mate-na-ventilacii-tolko-ludi-ako-my-v-celej-krajine/>.
- KAMIN, Debra. 2020. These new book are here to teach your kids about social distancing, masks and Covid-19 [online]. *Washingtonpost.com* [cit. 1. 2. 2021]. Dostupné na: <https://www.washingtonpost.com/lifestyle/2020/09/01/these-new-books-are-here-teach-your-kids-about-social-distancing-masks-covid-19/>.
- KOREŇOVÁ, Katarína. 2013. Prekladová literatúra pre deti a mládež na Slovensku po roku 2000 [online]. *Prekladateľské listy*, 2013, č. 2, s. 42-53 [cit. 10. 3. 2021]. ISBN 978-80-223-329-4. Dostupné na: <http://cit.uniba.sk/ojs/index.php/PL/article/view/27/24>.
- MALIKOVÁ, Valéria – GAJDOŠ, Martin. Správa o knižnom trhu 2019 [online]. *Zvks.sk* [cit. 9. 4. 2021]. Dostupné na: https://zvks.sk/wp-content/uploads/2020/11/Knizny-trh_2019.pdf.
- MATUŠČÁKOVÁ, Zuzana. Psychologička: Pandémia mení prežívanie detí. Môže byť zdrojom napätia v triedach [online]. *Forbes.sk* [cit. 30. 3. 2021]. Dostupné na: <https://www.forbes.sk/psychologicka-pandemia-moze-menit-prezivanie-deti-moze-byt-zdrojom-napatia-v-triedach/>.
- MÍČUCHOVÁ, Ivana. 2020. O jednom nezdařenom víruse a podarenom psovi [online]. *Knižná revue*, 2020, č. 12 [cit. 8. 3. 2021]. Dostupné na: <https://www.litcentrum.sk/recenzia/o-jednom-nezdarenom-viruse-podarenom-psovi>.
- PIERSANTI, Steven. 2020. The Ten Awful Truths About Book Publishing [online]. *Bkconnection.com* [cit. 8. 4. 2021]. Dostupné na: <https://ideas.bkconnection.com/10-awful-truths-about-publishing>.
- Policy Brief: The Impact of COVID-19 in children [online]. *Un.org* [cit. 1. 3. 2021]. Dostupné na: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/policy_brief_on_covid_impact_on_children_16_april_2020.pdf.
- (r): Koronavírus zasiahol duševné zdravie mladých: hlásia viac depresií a úzkostí [online]. *Sav.sk* [cit. 1. 4. 2021]. Dostupné na: https://www.sav.sk/index.php?lang=sk&doc=services-news&source_no=20&news_no=8928.
- SITA. Pandémia má negatívny vplyv na duševné zdravie mládeže, tvrdia nemeckí odborníci [online]. *Pravda.sk* [cit. 5. 4. 2021]. Dostupné na: <https://vat.pravda.sk/clovek/clanok/579604-pandemia-ma-negativny-vplyv-na-dusevne-zdravie-mladeze-tvrdia-nemecki-odbornici/>.
- SZALAY, Zoltán. 2020. Spisovateľka Krisztina Tóth: Deti nerozumejú, keď im hovoríme o pandémie, treba im to vysvetliť inak [online]. *Dennikn.sk* [cit. 2. 4. 2021]. Dostupné na: <https://dennikn.sk/2155109/spisovatelka-krisztina-toth-deti-nerozumeju-ked-hovorime-o-pandemii-treba-im-to-vysvetlit-inak/>.
- TRIGGLE, Nick. 2021. Covid: The Devastating toll of the pandemic on children [online]. *Bbc.com* [cit. 7. 3. 2021]. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/health-55863841>.

.....

PhDr. Ľubica Pliešovská, PhD.

Katedra anglistiky a amerikanistiky

Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Tajovského 40

974 01 Banská Bystrica

Slovenská republika

lubica.pliesovska@umb.sk